
Олександра МЕЛЬНІЙЧУК
(Житомир, Україна)

СТРУКТУРА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Старший дошкільний вік — це період активного розвитку творчих здібностей, формування інтересу до творчості та розширення уяви. У цей час вдосконалюються психічні якості, які є важливими для творчої діяльності: уява, образне мислення, сприйняття та позитивне ставлення до мистецтва. Для розвитку уяви потрібне спеціальне середовище, яке створюють дорослі, забезпечуючи умови для комфортного спілкування та співтворчості. Як зазначав Ж. Піаже, дитина, використовуючи уяву, намагається відтворити те, що її вразило, і пригадує те, що їй сподобалося, будуючи свої стосунки з навколишнім світом. Через творчість дитина прагне до самовираження.

Проблемою розвитку творчих здібностей, креативності особистості опікувалась низка вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких О. Антонова, К. Арос, Дж. Гілфорд, В. Горбунова, В. Клименко, О. Кульчицька, А. Маслоу, В. Моляко, О. Музика, В. Рибалка, К. Роджерс, Ч. Спірмен, С. Ставицька, П. Торренс, Т. Федотова, Е. Фромм, Дж. Фултон, Я. Шубінський. Вчені досліджували сутність та природу, структуру, критерії та показники розвитку творчості, інструменти роботи з дітьми в цьому напрямі.

Проте значна частина цих питань залишається відкритою та спірною, що підкреслює багатогранність і складність досліджуваної проблеми. Більшість учених погоджуються, що творчість потрібно розвивати – це лише частково природні здібності, а в переважній більшості – результат наполегливої праці над особистістю. Таким чином, розвиток творчості є керованим психолого-педагогічним процесом, який включає вплив на мотивацію

творчої діяльності (О. Дусавицький, О. Киричук), пізнавальні інтереси (Н. Бібік) та загальні навчальні вміння (О. Савченко).

Метою статті є окреслити структуру творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку та висвітлити змістове наповнення кожного компонента.

Спершу з'ясуємо, що будемо розуміти під творчими здібностями. Загалом вони розглядаються вченими як творчий продукт (Р. Арнхейм, Д. Тейлор, Р. Стернберг), окрема здібність (Дж. Гілфорд, Г. Айзенк), особистісна риса (А. Маслоу), творчий процес (С. Медник, П. Торренс.), як особливості поведінки (Дж. Рензулі). Багато вчених підкреслюють суб'єктивно-діяльнісну основу творчості. Наприклад, В. Моляко зазначає: «Про справжні творчі можливості конкретної людини ми можемо доказово, а не гіпотетично, говорити лише на основі здійсненої діяльності, отриманих оригінальних творів» [2, с. 15]. С. Гончаренко визначає творчість як продуктивну діяльність людини, яка здатна створювати нові матеріальні та духовні цінності, що мають суспільне значення. Він підкреслює, що розвиток творчого потенціалу є ключовою умовою культурного прогресу суспільства та виховання особистості [1, с. 32].

Ми визначаємо досліджуване поняття щодо дітей старшого дошкільного віку як набір індивідуальних здібностей, якостей та навичок, що дають змогу дитині активно досліджувати світ, створювати нові й оригінальні ідеї, а також знаходити нестандартні рішення в ігрових, пізнавальних і комунікативних ситуаціях. У цьому віці творчі здібності виявляються через розвинену уяву, здатність фантазувати, спонтанність у грі, емоційну відкритість, прагнення експериментувати та пробувати нове. Важливо, що ці здібності розвиваються через гру та спілкування, де дитина може самовиражатися і реалізовувати свій потенціал у різних видах діяльності.

Зважаючи на структуру особистості та сутність творчих здібностей, виокремлюємо в їх структурі когнітивний, мотиваційно-ціннісний, особистісно-емоційний та діяльнісно-продуктивний компоненти.

Когнітивний компонент передбачає достатній рівень сформованості світогляду, неординарне, нешаблонне мислення, вмін-

ня вигадувати різні образи, продукувати ідеї, асоціювати об'єкти довкілля. Що більше знань у дитини і ширші її уявлення про навколишній світ, то легше їй розглядати об'єкт з різних точок зору. Креативність у дошкільнят тісно пов'язана з їхньою уявою. Виходячи з власного досвіду, дитина створює образи того, що вона бачила чи чула. У своїй уяві вона може виходити за межі реального, фантазувати і мріяти. У старшому дошкільному віці уява розвивається інтенсивно, що допомагає дітям легко створювати нові образи та ідеї. Вони часто вигадують фантастичні історії, знаходять нові рішення в ігрових ситуаціях і здатні поєднувати, здавалося б, не пов'язані між собою явища. Діти легко створюють і використовують асоціації, пов'язуючи різні об'єкти чи події через спільні риси або вигадуючи нові зв'язки між ними. Вони відкриті до нових ідей, готові експериментувати, пробувати нове та не бояться помилок. Це сприяє створенню різноманітних образів і розширенню їхньої уяви. Завдяки активній фантазії діти здатні придумати багато різних сюжетів для ігор або малюнків та пропонувати нестандартні рішення задач.

Особистісно-емоційний компонент виявляється через пластичність, варіативність, творчі задатки, розвинену уяву, самостійність, інтерес до творчої діяльності. Діти старшого дошкільного віку стають більш самостійними у прийнятті рішень, активно цікавляться творчими процесами та намагаються виразити свої емоції через різні види діяльності. Вони швидко змінюють плани та підходи до виконання завдань, адаптуючи свої ідеї й дії до нових умов, шукаючи різні шляхи досягнення цілей. Творчі здібності проявляються яскраво – діти прагнуть створювати щось нове, наприклад, малюнки, ліплення, конструкції або вигадкування ігор. Вони експериментують з матеріалами та техніками, прагнучи знайти щось незвичайне. Їхня емоційність впливає на уяву, яка стає способом вираження почуттів і фантазій. Вони часто вигадують неймовірні сюжети для ігор і легко занурюються в уявний світ, де можуть бути ким завгодно і робити що завгодно. Діти стають більш впевненими у виконанні творчих завдань самостійно, без постійної підтримки дорослих. Вони самостійно обирають теми для малювання, вигадують сюжети ігор і навіть

планують свій творчий процес, проявляючи до нього особливий інтерес. Малювання, ліплення, конструювання, мовленнєва та ігрова творчість стають для них способом самовираження, а також джерелом радості й емоційного задоволення.

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується потребою у творчій діяльності, самовираженням через створення творчого продукту; визнанням цінності творчості. У дітей є природне прагнення до творчості, яка для них є не просто розвагою, а важливою складовою розвитку та самореалізації. Вони наполегливо шукають можливості займатися чимось новим і цікавим, що дозволяє розкрити уяву і втілити свої фантазії. Творчість для дітей є способом вираження почуттів, думок та емоцій. Наприклад, малюнок для них – це не просто зображення, а спосіб поділитися тим, що вони думають або відчують. Через свої творчі роботи діти можуть виразити мрії, бажання та переживання. Старші дошкільники починають розуміти важливість як самого процесу творчості, так і його результату. Вони радіють похвалі за досягнення, прагнуть визнання від дорослих і друзів, з радістю показують свої роботи вихователям, родичам і одноліткам, пишаючись досягненнями. Творчість стає для них не просто грою, а й способом отримати схвалення або викликати позитивні емоції у оточуючих. Діти усвідомлюють, що їхні роботи приносять радість не тільки їм самим, але й тим, хто їх бачить.

Діяльнісно-продуктивний компонент проявляється через вибір способів розв'язання поставленої творчої задачі, вибір різних прийомів та матеріалів для втілення своєї ідеї; через освоєння способів творчої діяльності; передбачає отримання оригінальних результатів своєї діяльності. Діти починають самостійно визначати шляхи досягнення мети в процесі творчої діяльності. Вони аналізують завдання та пропонують різні рішення, що свідчить про розвиток їхнього логічного і творчого мислення. Наприклад, під час малювання або ліплення дитина вирішує, як найкраще передати певний образ чи ідею, спираючись на свій досвід та уяву. Дошкільники експериментують з різними матеріалами та техніками, обираючи кольори, текстури та форми, використовуючи різні засоби – від олівців і фарб до природних матеріалів, покидькових

матеріалів і пластиліну. Це вказує на їхню зростаючу самостійність у виборі інструментів і способів реалізації своїх ідей. Одночасно вони активно освоюють нові методи і техніки творчості, спостерігаючи за дорослими, однолітками або через власний досвід. Наприклад, вчать використовувати нетрадиційні техніки малювання, ліпити складні композиції з глини чи пластиліну, складати цікаві казки, пробувати себе у поетичному жанрі. З часом дитина починає впевненіше застосовувати ці навички, що свідчить про засвоєння основ творчої діяльності. В результаті такої роботи старші дошкільники часто створюють унікальні вироби, що відображають їхню індивідуальність і виходять за межі стандартів. Вони можуть поєднувати різні ідеї, створюючи щось, що виражає їхнє власне бачення та творчий підхід.

Розглянута нами структура, компоненти якої тісно взаємозв'язані, буде слугувати основою для виділення показників рівня розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.
3. Павелків Р.В. Вікова психологія : підручник. Вид. 2-е, стер. Київ : Кондор, 2015. 469 с.